

**РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

**Методичні рекомендації щодо організації
інклюзивного навчання у 2024-2025 навчальному році
у Рівненській області**

Рівне - 2024

Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання у 2024-2025 навчальному році у Рівненській області / Н. Прокопчук. Рівне: РОІППО. – 2024. – 25 с.

Методичні рекомендації містять добірку матеріалів щодо організації та змісту інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної та загальної середньої освіти, що ґрунтуються на нормативно-правових документах чинного законодавства з питань інклюзії.

Методичні рекомендації будуть корисні керівникам закладів дошкільної освіти, загальної середньої освіти, їх заступникам, педагогічним працівникам, які працюють в інклюзивних класах, групах, забезпечують їх психолого-педагогічний та корекційно-розвитковий супровід, а також батькам дітей з особливими освітніми потребами.

Укладач: Наталія ПРОКОПЧУК, методистка ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, старша викладачка кафедри психології та інклюзивної освіти Рівненського ОІППО.

Рецензент: Оксана КОЛОДИЧ, к. психол. н., заступник директора з науково-методичної роботи, адміністрування та розвитку.

Схвалено методичною радою ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти (протокол №03 від 26.08.2024).

Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання у 2024-2025 навчальному році у Рівненській області

Розвиток інклюзивної освіти залишається одним із пріоритетних напрямів української державної політики у сфері освіти, викликаний необхідністю вирішення важливих питань щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну освіту, а також зобов'язаннями, взятими Україною після ратифікації основних міжнародних документів у сфері прав людини, зокрема Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права осіб з інвалідністю, Конвенції ООН про права дитини щодо дотримання загальнолюдських прав, а також забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на освіту.

Упродовж останніх років відбувається формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, змінюється та вдосконалюється нормативно-правова база з метою реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у закладах освіти усіх рівнів.

Організація освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у спеціальних та інклюзивних класах (групах) закладів загальної середньої освіти, спеціальних закладах загальної середньої освіти Рівненської області у 2024/2025 навчальному році в умовах продовження дії правового режиму воєнного стану (уведеного указом Президента України від 24.02.2022 №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України 24 лютого 2022 року №2102-IX (із змінами)) має здійснюватися з урахуванням безпекової ситуації у країні, області та кожній окремо взятій територіальній громаді.

Організація інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти

Питання організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 №530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ від 28.07.2021 №769 та від 26.04.2022 № 483) [1].

Керівник закладу дошкільної освіти на підставі заяви батьків (одного з батьків), інших законних представників дитини з особливими освітніми потребами та висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини в обов'язковому порядку приймає рішення про утворення інклюзивної групи. Керівник закладу дошкільної освіти несе відповідальність за організацію інклюзивного навчання та його якість.

З метою індивідуалізації освітнього процесу та належного інклюзивного супроводу за наказом керівника закладу дошкільної освіти організовується робота команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (далі – Команда). Діяльність Команди здійснюється відповідно до Положення про команду психолого-педагогічного супроводу (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 №609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти») [5].

Команда при здійсненні психолого-педагогічного супроводу та плануванні необхідних послуг для дитини з особливими освітніми потребами керується рекомендаціями інклюзивно-ресурсного центру відповідно до визначеного рівня підтримки та категорії (типів) освітніх труднощів. Фахівці інклюзивно-ресурсного центру за запитом закладу дошкільної освіти надають консультації з питань організації інклюзивного навчання, а також беруть участь у засіданнях Команди. Звертаємо увагу, що на період воєнного стану висновки інклюзивно-ресурсного центру, видані до 1 січня 2022 року, є дійсними до закінчення строку їх дії або до видачі нового висновку.

Інклюзивне навчання може організовуватися для тих здобувачів освіти, які демонструють одну чи кілька категорій освітніх труднощів (інтелектуальні, сенсорні, фізичні, навчальні та соціоадаптаційні) та потребують підтримки з II по V рівень, про що зафіксовано у висновку інклюзивно-ресурсного центру про проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини.

Компоненти рівнів підтримки, критерії визначення та умови їх забезпечення встановлюються відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти (додаток 2).

Для тих здобувачів освіти, у яких під час освітнього процесу виявлено незначні поодинокі труднощі, може бути організовано підтримку першого рівня. Підтримка першого рівня не є інклюзивним навчанням і надається ресурсами закладу дошкільної освіти у межах освітнього процесу.

Нагадуємо, що Міністерством освіти і науки України та Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України за підтримки Представництва ЮНІСЕФ в Україні укладено методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку (лист МОНУ від 08.06.2022 №4/1196-22) [10].

У методичних рекомендаціях висвітлено:

- алгоритм визначення категорій освітніх труднощів у дітей з особливими освітніми потребами раннього й дошкільного віку та порядок забезпечення їх підтримки в закладі дошкільної освіти;
- маркери для визначення освітніх труднощів (рівнів) у дітей раннього віку (2-3 років) та дошкільного віку (3-6 років);
- опитувальник для визначення I рівня підтримки здобувача дошкільної освіти;
- діагностичний мінімум для визначення рівнів підтримки у дітей раннього віку (2-3 роки) та дошкільного віку (3-6 років);
- картки досягнень дошкільників та інші матеріали, що стануть у нагоді не лише педагогічним працівникам, але й батькам.

Вказані методичні рекомендації є орієнтиром для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій освітніх труднощів та рівня підтримки дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами, а також для закладів дошкільної освіти щодо порядку організації та надання підтримки здобувачам освіти I рівня.

Звертаємо увагу, що норми граничної чисельності дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі у період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) не застосовуються (постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 №483).

Із метою індивідуалізації освітнього процесу для здобувачів дошкільної освіти **I-V рівні** підтримки Командою супроводу укладається індивідуальна програма розвитку за визначеною формою (додаток 1 постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 №769). У разі відвідування дитиною з інвалідністю реабілітаційної установи індивідуальна програма розвитку узгоджується з її індивідуальною програмою реабілітації. Індивідуальна програма розвитку складається на навчальний рік (у разі потреби за рішенням команди психолого-педагогічного супроводу – на літній період), підписується всіма членами команди психолого-педагогічного супроводу, одним з батьків чи іншим законним представником дитини, затверджується керівником закладу дошкільної освіти. Із метою коригування індивідуальна програма розвитку переглядається тричі на рік (за потреби – частіше) та зберігається в закладі дошкільної освіти не менше, ніж три роки, а також обліковується у системі автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. За запитом батьки/інші законні представники дитини можуть отримати копію індивідуальної програми розвитку у закладі дошкільної освіти та/або у системі автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів [1].

Окрім того, відповідно до рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру, дітям, які цього потребують, розробляється індивідуальний навчальний план (пункт 4.3 індивідуальної програми розвитку) строком на три місяці з подальшим його продовженням упродовж навчального року.

Важливо наголосити, що освітній процес дітей, для яких організовано інклюзивне навчання, здійснюється відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) з можливістю адаптації чи модифікації змісту навчання.

Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу в інклюзивній групі забезпечує асистент вихователя, посада якого вводиться з розрахунку одна штатна одиниця на одну групу. Основними функціями асистента вихователя є:

- співпраця з вихователем групи, надання допомоги під час здійснення освітнього процесу;
- адаптації навчальних матеріалів з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами, забезпечення їх індивідуального супроводу;
- спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів, потреб;
- участь в організації освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами;
- оцінка спільно з вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених індивідуальною програмою розвитку;
- участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини;
- підготовка інформації для учасників засідання команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб;
- консультативна допомога батькам;
- адаптація освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей дитини з особливими освітніми потребами.

Відповідно до рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру, індивідуальної програми розвитку особам з особливими освітніми потребами II-V рівнів підтримки можуть надаватися психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги у вигляді індивідуальних або групових занять. Кількісний показник корекційно-розвиткового компоненту на тиждень для конкретного здобувача освіти коливається від двох до восьми занять відповідно до рекомендованого рівня підтримки. Години корекційно-розвиткових занять не враховуються під

час визначення гранично допустимого навчального навантаження на дитину з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться фахівцями із числа працівників закладу освіти (у разі потреби – додатково залученими фахівцями), оплата праці яких здійснюється відповідно до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 №88. У додатках до вищезазначеної постанови наданий примірний перелік додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти та перелік фахівців, які надають додаткові психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові заняття (послуги) у закладах освіти.

У період воєнного стану психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги надаються фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, педагогічними працівниками закладу освіти, зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) та/або місце роботи внаслідок збройної агресії РФ. Із фахівцями, які надають додаткові послуги, заклад освіти укладає цивільно-правові угоди.

Керівник закладу освіти або вихователь-методист здійснює контроль за наданням психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг та станом виконання завдань, визначених в індивідуальній програмі розвитку та індивідуальному навчальному плані (у разі наявності).

Відповідно до рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру та письмовою заявою одного з батьків дитини заклад дошкільної освіти забезпечує доступ до освітнього процесу асистента дитини. Допуск асистента дитини до закладу дошкільної освіти здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 17.11.2021 №1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього».

Нагадуємо, що за рахунок коштів державної освітньої субвенції здійснюється придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку. На придбання вказаних засобів використовується від 10 до 35 відсотків загального обсягу субвенції залежно від рівня підтримки здобувача освіти. Придбання спеціальних засобів корекції здійснюється відповідно до постанови Кабінету міністрів України від 09.12.2020 №1289 «Порядок забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» та наказу Міністерства освіти і науки України від 23.04.2018 №414 «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти» зі змінами від 01.06.2019 №873.

Важливим аспектом створення інклюзивного освітнього середовища є забезпечення умов архітектурної доступності закладів освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування. Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти засновник (засновники) закладу дошкільної освіти має забезпечити в установленому законодавством порядку:

- приведення території закладу, будівель та приміщень у відповідність із вимогами державних будівельних норм щодо закладів дошкільної освіти та інклюзивності;
- створення відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, у тому числі необхідні навчально-методичні і навчально-наочні посібники, навчально-дидактичне та ігрове обладнання;
- утримання відповідного штату працівників, зокрема асистента вихователя інклюзивної групи;
- облаштування ресурсної кімнати для проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять.

Дотримання вимог архітектурної доступності дозволяє створити безбар'єрне і безпечне для всіх учасників освітнього процесу середовище,

забезпечуючи право дітей з особливими освітніми потребами на навчання та гармонійний розвиток в освітньому середовищі.

Організація інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти

Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти визначається постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (далі – Порядок), зі змінами, визначеними постановами Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 №483 та від 30.08.2022 №979.

Порядок регламентує організаційні засади функціонування інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти, алгоритм зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти. У додатках до постанови подано характеристики I-V рівнів підтримки в освітньому процесі дітям з особливими освітніми потребами, критерії їх визначення та умови забезпечення, а також форму індивідуальної програми розвитку. Також Порядок визначає необхідність введення посади асистента вчителя, за потреби – асистента дитини, характеризує особливості надання корекційно-розвиткових послуг.

Із метою забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття освіти в умовах воєнного стану Кабінетом Міністрів України було внесено ряд змін до нормативно-правових актів, зокрема і до постанови від 15.09.2021 №957. Ці зміни, а також ряд інших нормативних документів, серед яких лист Міністерства освіти і науки України від 15.06.2022 №1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами» та щорічні листи щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами надають роз'яснення про зазначені вище зміни щодо організації інклюзивного

навчання, особливості супроводу і надання підтримки особам з особливими освітніми потребами у воєнний період.

Наголошуємо, що інклюзивний клас в обов'язковому порядку створюється керівником закладу загальної середньої освіти на підставі заяви батьків або інших законних представників дитини з особливими освітніми потребами та висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини. Керівник закладу загальної середньої освіти організовує інклюзивне навчання з урахуванням рівня підтримки дитини, моделює індивідуальну освітню траєкторію відповідно до категорії труднощів/потреб, визначених у висновку інклюзивно-ресурсного центру.

Нагадуємо, що у період воєнного стану для організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами є можливість подати до закладу освіти копії документів, що посвідчують особу батьків, та висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини.

Щодо граничної кількості учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах, нагадуємо, що у період воєнного стану ці норми не застосовуються. Таким чином, в одному класі може бути організоване інклюзивне навчання для більше, ніж трьох здобувачів освіти II-V рівнів підтримки, при цьому заклад освіти не може відмовити в організації такого навчання, відкритті інклюзивного класу. Проте варто пам'ятати, що за наявності в закладі освіти *кількох класів* зі здобувачами освіти одного року навчання учні з особливими освітніми потребами розподіляються між цими класами пропорційно. Здобувачі освіти, які потребують організації першого рівня підтримки, розподіляються між класами без урахування кількості таких осіб. За умови наявності в населеному пункті одного закладу освіти учні розподіляються між класами такого закладу освіти також без урахування кількості таких осіб.

Звертаємо вашу увагу на те, що освітній процес осіб з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах здійснюється відповідно до Державних стандартів початкової та базової середньої освіти. Всі діти інклюзивних класів,

у тому числі діти з особливими освітніми потребами, навчаються за Типовою освітньою програмою закладу освіти з можливістю її адаптації або модифікації відповідно до їхніх труднощів/потреб. Також для осіб з особливими освітніми потребами передбачено доповнення освітньої програми корекційно-розвитковим складником. Освітні програми для спеціальних закладів освіти можуть слугувати лише ресурсом для педагогів закладу, які формують цілі й завдання у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами [2].

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами здійснюється за системою та загальними критеріями оцінювання, затвердженими Міністерством освіти і науки України, та з урахуванням індивідуального навчального плану (за наявності). Наголошуємо, що система оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами повинна носити стимулюючий характер, а діяльність дитини оцінюється, насамперед, із позиції прогресивного розвитку, а не лише з позиції набутих знань. Для осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються за модифікованими освітніми програмами, рекомендуємо розробити індивідуальні критерії оцінювання відповідно до результатів навчання, передбачених змістом модифікованих програм. Такі критерії повинні бути схвалені рішенням педагогічної ради закладу загальної середньої освіти та відображені в індивідуальній програмі розвитку дитини.

Повідомляємо, що з метою інформування педагогів закладів загальної середньої освіти про особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання Державною установою «Український інститут розвитку освіти» за підтримки Міністерства освіти і науки України укладено методичні рекомендації «Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами» [8].

Після завершення навчання здобувачі освіти з особливими освітніми потребами отримують документи про освіту державного зразка відповідно до

зразків документів про загальну середню освіту, затверджених Міністерством освіти і науки України.

Однією зі складових успішного інклюзивного навчання та якісної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі є створення команди психолого-педагогічного супроводу. На підставі Примірного положення про команду супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 №609), у закладі загальної середньої освіти розробляється власне Положення про команду психолого-педагогічного супроводу. Команда створюється за наказом керівника закладу загальної середньої освіти для кожного здобувача освіти закладу, що перебуває на інклюзивному навчанні. Засідання команди супроводу мають відбуватися не менш, ніж двічі на рік і можуть проходити в режимі онлайн та/або у змішаному очно-дистанційному форматі. До складу команди супроводу обов'язково залучаються фахівці інклюзивно-ресурсного центру. З цією метою керівник закладу освіти звертається до інклюзивно-ресурсного центру, що проводив комплексну оцінку та надав висновок, у зручному форматі, із запрошенням долучитися до складу команди. Після надання кандидатури фахівця інклюзивно-ресурсного центру для включення його до складу команди супроводу керівник закладу освіти наказом затверджує персональний склад команди. Загальне керівництво командою супроводу покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи, які несуть відповідальність за виконання покладених на команду супроводу завдань та розподіл функцій між її учасниками. Робота команди супроводу здійснюється у межах основного робочого часу працівників. Функції учасників визначаються у розробленому закладом Положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

Для здобувачів освіти, що демонструють поодинокі та незначного ступеня прояву труднощі/потреби під час навчання, може надаватися підтримка першого рівня.

Рішення закладу освіти про надання підтримки першого рівня приймається на основі рішення команди, яка проводила оцінку та визначила потребу у наданні підтримки першого рівня, що відображається у протоколі її засідання за визначеною формою або висновку інклюзивно-ресурсного центру. Таку оцінку Команда проводить на основі відповідної письмової заяви одного з батьків (іншого законного представника) учня, що складається у довільній формі. Припинення надання підтримки першого рівня здійснюється за рішенням команди та/або письмовою заявою одного з батьків (іншого законного представника) учня.

Воєнний час, освітні втрати та інші освітні й суспільні виклики сьогодення негативно впливають на психоемоційний стан учнів, їх когнітивні спроможності, здатність до навчання. Тому кількість дітей, що потребуватимуть першого рівня підтримки, зростатиме. Відтак наголошуємо на важливості вчасного виявлення таких дітей, організації і надання їм підтримки у закладі освіти.

Окрім того, Міністерство освіти і науки України спільно з Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України підготували Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів і рівня підтримки в освітньому процесі (лист Міністерства освіти і науки України від 29.12.2021 №1/23101-21) [11]. У вказаному документі запропоновано критерії визначення типів освітніх труднощів відповідно до рівнів підтримки, а також описано алгоритм надання підтримки I рівня в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, діагностичний інструментарій (опитувальники для здійснення оцінки розвитку особи та вивчення наявних компетенцій), що допоможе виявити освітні труднощі здобувача освіти й обрати стратегії для його подальшої підтримки та дій команди супроводу в цілому .

Звертаємо вашу увагу на те, що підтримка першого рівня не є інклюзивним навчанням та надається у межах ресурсів закладу освіти, в якому навчається дитина.

Не менш важливим питанням інклюзивного навчання є моделювання індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами. Індивідуальна освітня траєкторія здобувача освіти реалізується командою психолого-педагогічного супроводу закладу освіти шляхом укладання індивідуальної програми розвитку дитини. У разі відвідування дитиною з інвалідністю реабілітаційної установи індивідуальна програма розвитку узгоджується з її індивідуальною програмою реабілітації.

Укладання індивідуальної програми розвитку є обов'язковою умовою надання підтримки кожній особі I – V рівнів підтримки. Індивідуальна програма розвитку дитини укладається на навчальний рік, підписується всіма членами команди супроводу, одним із батьків або іншим законним представником дитини, а також затверджується керівником закладу освіти. Упродовж навчального року індивідуальна програма розвитку потребує перегляду з метою її коригування не рідше, ніж двічі на рік. Документ зберігається в особовій справі учня впродовж трьох років, а також обов'язково обліковується в автоматизованій системі інклюзивно-ресурсних центрів. Батьки або інші законні представники дитини на вимогу можуть отримати копію програми у закладі освіти. У випадку відрахування, переведення здобувача освіти до іншого закладу освіти батьки/інші законні представники надають копію індивідуальної програми розвитку до закладу освіти, в якому він продовжує навчання [18].

У разі виникнення труднощів при досягненні цілей, визначених індивідуальною програмою розвитку дитини команда супроводу за згодою батьків/законного представника дитини та фахівця інклюзивно-ресурсного центру, починаючи з III рівня підтримки, може ініціювати зміну рівня підтримки у межах одного суміжного. Для проведення такої процедури та зміни рівня підтримки команда супроводу має рекомендувати батькам звернутися до інклюзивно-ресурсного центру для проведення повторної комплексної оцінки

розвитку дитини, оскільки зміна рівня підтримки дитини вимагатиме зміни фінансової підтримки для здобувача освіти з боку держави (кількість корекційних годин, виділення коштів на допоміжні засоби для навчання тощо).

Також повторна комплексна оцінка дитини з особливими освітніми потребами необхідна у випадках:

- при переході дитини з особливими освітніми потребами із закладу дошкільної освіти до закладу загальної середньої освіти;
- при переході між рівнями освіти;
- при переведенні зі спеціального закладу дошкільної освіти, спеціального закладу загальної середньої освіти, закладу загальної середньої освіти до інклюзивної (спеціальної) групи закладу дошкільної освіти або інклюзивного (спеціального) класу закладу загальної середньої освіти;
- при визначенні потреби у продовженні тривалості здобуття освіти фахівцями інклюзивно-ресурсного центру

Для особи з особливими освітніми потребами II – V рівнів підтримки може укладатися індивідуальний навчальний план. Потреба в такому плані вказана у висновку інклюзивно-ресурсного центру. Індивідуальний навчальний план є складовою частиною індивідуальної програми розвитку та додається до неї окремим додатком. Індивідуальний навчальний план не має обов'язкової форми укладання, форма визначається закладом освіти самостійно. Проте є компоненти, які обов'язково повинні бути відображені в індивідуальному навчальному плані, зокрема: назва закладу освіти; прізвище та власне ім'я учня; клас, в якому він навчається; цілі виконання та строк дії індивідуального навчального плану; загальний обсяг навчального навантаження та кількість годин на тиждень для вивчення навчального предмета (інтегрованого курсу); інформація про адаптацію чи модифікацію змісту освітніх компонентів освітньої програми, послідовність, форму і темп їх засвоєння й очікувані результати навчання.

Індивідуальний навчальний план укладається командою супроводу за участю педагогічних працівників у взаємодії з учнями та/або їх батьками,

схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується одним із батьків учня.

Також інформуємо, що ресурсним центром підтримки інклюзивної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти укладено навчально-методичний посібник «Індивідуальна програма розвитку як механізм підтримки дитини з освітніми труднощами в закладі загальної середньої освіти» [18].

Освітній процес дітей з особливими освітніми потребами містить корекційно-розвитковий складник. Відтак здобувачам освіти, які перебувають на інклюзивному навчанні, надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги. Кількість корекційних годин на тиждень фіксується фахівцями інклюзивно-ресурсного центру у висновку про комплексну оцінку та вказуються в індивідуальній програмі розвитку дитини. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття можуть надаватися в індивідуальній або груповій формі.

Нагадуємо, що застосування дистанційно-очної (змішаної) форми здобуття освіти стосується у тому числі і для проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять. Для цього керівник закладу освіти має погодити проведення таких занять з батьками (іншими законними представниками) особи з особливими освітніми потребами, видати наказ про їх проведення, вказавши форму їх проведення, та затвердити їх розклад.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття проводяться фахівцями із числа педагогічних працівників закладу освіти: педагогічними працівниками, вчителями-дефектологами (вчителем-логопедом, сурдопедагогом, тифлопедагогом), які введені до штату закладів освіти відповідно до типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти, та/або додатково залученими фахівцями, з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладають цивільно-правові договори.

Умови оплати праці за проведення психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять та перелік фахівців, які можуть їх проводити у закладах

освіти, визначено Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. №88. Оплата за проведені психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття проводиться на підставі акту виконаних робіт, який в обов'язковому порядку має бути підписаний, у тому числі батьками дитини, що підтверджує проведення таких занять в дистанційно-очній (змішаній) формі. Керівник закладу освіти має право перевіряти дотримання розкладу та може контролювати якість наданих психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Заняття в очній формі можуть бути організовані за умови дотримання безпеки учасників освітнього процесу.

Залежно від рівня підтримки, зазначеного у висновку інклюзивно-ресурсного центру, передбачається від двох до восьми психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять на тиждень. Години, передбачені для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження. Тривалість індивідуальних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять для учнів становить від 20 до 25, а групових – від 35 до 40 хвилин [2].

При потребі (зокрема, у разі пропуску дитиною з поважних причин великої кількості навчальних днів), проведення корекційно-розвиткових занять за згоди з батьками можна здійснювати в канікулярний період впродовж навчального року.

За рахунок коштів державної освітньої субвенції також здійснюється придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 №1289 «Порядок забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» та наказу Міністерства освіти і науки України від 23.04.2018 №414 «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які

навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти» зі змінами від 01.06.2019 №873.

Також звертаємо увагу на те, що тривалість здобуття освіти учнями з особливими освітніми потребами може бути продовжена на рівнях початкової та базової середньої освіти відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 №585 «Про встановлення тривалості здобуття повної загальної середньої освіти особами з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти».

Важливим аспектом створення інклюзивного освітнього середовища є забезпечення умов архітектурної доступності закладів освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування. Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання органи державної влади, органи місцевого самоврядування та заклади освіти створюють для учнів умови:

- приведення території закладу, будівель та приміщень у відповідність із вимогами державних будівельних норм щодо закладів освіти та інклюзивності;
- створення відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, у тому числі необхідні навчально-методичні і навчально-наочні посібники, навчально-дидактичні та інші засоби корекції;
- утримання відповідного штату працівників, зокрема асистента вчителя;
- облаштування ресурсної кімнати, медіатеки для проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять;
- забезпечення доступу учнів до мережі інтернет.

Дотримання вимог архітектурної доступності дозволяє створити безбар'єрне і безпечне для всіх учасників освітнього процесу середовище. Зазначаємо, що основними принципами діяльності всіх учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання є повага до індивідуальних особливостей дитини з особливими освітніми потребами, дотримання її інтересів, недопущення дискримінації та порушення прав, активна співпраця з

батьками та залучення їх до освітнього процесу, конфіденційність та дотримання етичних принципів, міжвідомча співпраця та командний підхід.

Про асистента вчителя інклюзивного класу

Створення інклюзивного класу вимагає посади асистента вчителя з розрахунку 1 ставка на клас, незалежно від кількості дітей з особливими освітніми потребами у цьому класі та їхнього рівня підтримки. Асистент вчителя забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу в інклюзивному класі та забезпечує досягнення особами з особливими освітніми потребами результатів навчання, передбачених відповідним державним стандартом. Посадові обов'язки, рекомендації щодо роботи асистента вчителя в умовах дистанційного навчання під час воєнного стану та недопущення порушення трудових прав педагогічних працівників, які виконують функції асистента вчителя, надано у листах Міністерства освіти і науки України від 25.09.2012 №1/9-675, від 06.09.2022 №1/10258-22 та від 29.09.2022 №1/11471-22. Також у Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти визначено основні функції асистента вчителя як учасника команди супроводу.

Нагадуємо, що лист Міністерства освіти і науки України від 29.09.2022 №1/11471-22 «Про роботу асистентів учителів» наголошує на недопущенні порушення трудових прав (скорочення посад, звільнення, не виплата заробітної плати) асистентів учителів та за наявності організаційних і технічних можливостей виконувати завдання, передбачені посадовою інструкцією, здійснювати оплату праці педагогічних працівників відповідно до норм чинного законодавства [12].

Основною функцією асистента вчителя є співпраця з учителем класу з метою підвищення якості освітнього процесу та забезпечення індивідуалізації навчання особи з особливими освітніми потребами. При організації інклюзивного навчання у закладі освіти необхідно враховувати, що асистент вчителя не є персональним педагогом для одного чи декількох учнів, він надає

допомогу вчителю в організації освітнього процесу в класі в цілому. Освітній процес у класі здійснюється вчителем, і саме вчитель відповідає за опанування освітньої програми здобувачами освіти, у тому числі – з особливими освітніми потребами.

Про асистента учня (дитини)

Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти в освітньому процесі індивідуальні соціальні та соціально-побутові потреби учнів забезпечуються асистентом учня. Асистентом учня може бути один з батьків/інший законний представник, особа, уповноважена ними, або соціальний працівник, що надає послугу супроводу під час інклюзивного навчання. Допуск асистента учня до закладу освіти здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 17.11.2021 №1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього». Наголошуємо на необхідності обов'язкового проходження спеціальної підготовки (навчання) асистентів дитини.

Звертаємо вашу увагу на лист Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 р. № 1/9540-22 «Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти» [14]. Вказаний документ регламентує та розмежовує особливості надання базової соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання батьками/іншими законними представниками, уповноваженою ними особою або ж соціальними працівниками.

Базова соціальна послуга супроводу під час інклюзивного навчання регламентується Законом України «Про соціальні послуги» та наказом Міністерства соціальної політики України від 23.12.2021 №718 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання». Визначено, що для отримання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів один із батьків / інший законний представник отримувача соціальної послуги звертається до виконавчого органу сільської, селищної, міської ради з письмовою заявою, до якої додається копія висновку

про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, наданого інклюзивно-ресурсним центром, складеного за формою, визначеною у додатку 5 до Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року №545, в якому зазначається потреба дитини у супроводі під час інклюзивного навчання.

Підставою для отримання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів є рішення виконавчого органу. Рішення про надання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів / відмову у її наданні приймається відповідно до Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 року №587. Рішення про надання чи відмову у наданні соціальної послуги надавачем соціальних послуг недержавного сектору приймає відповідний надавач. Відмова у наданні соціальної послуги супроводжується письмовим повідомленням батьків або інших законних представників отримувача соціальної послуги із зазначенням причин відмови.

Вимоги, які слід виконати для допуску асистента учня до освітнього процесу:

1) проходження спеціальної підготовки обсягом не менше 15 годин, яка має включати інформацію щодо дотримання правил охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладі освіти, ознайомлення з правами та обов'язками учасників освітнього процесу в закладах освіти, що підтверджено документом про проходження підготовки (підвищення кваліфікації), виданим суб'єктом надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації;

2) проходження профілактичного медичного огляду;

3) дотримання правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, правил охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, принципу конфіденційності стосовно стану здоров'я та іншої особистої інформації про учасників освітнього процесу.

Перелік використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 №530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text304>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2024 р. №245 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. №6 і від 27 грудня 2017 №1088» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-2024-%D0%BF#Text> .
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 527-р від 07 червня 2024 р. «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки» URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-rozvytku-inkliuzyvnoho-navchannia-na-period-do-2029-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-na-20242026-roky-527r-070624>
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 №609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>
6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.11.2021 №1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-22#Text>.
8. Лист Міністерства освіти і науки України від 15.06.2022 №1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами» URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/dlya-fahivciv/metodiki-inkluzia>.
9. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.09.2022 №1/10258-22 «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році» URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>.
10. Лист Міністерства освіти і науки України від 08.06.22 №4/1196-22 «Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/06/23/List.MON-4.1196-22-08.6.2022.pdf>.
11. Лист Міністерства освіти і науки України №1/23101-21 від 29.12.2021 «Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів і рівня підтримки в освітньому процесі».
12. Лист Міністерства освіти і науки України від 29.09.2022 № 1/11471-22 «Про роботу асистентів учителів» URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/90268/.
13. Лист Міністерства освіти і науки України від 30.12.2021 № 1/23180-21 «Про визначення рівня підтримки у дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають дошкільну освіту в інклюзивних групах».
14. Лист Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 № 1/9540-22 «Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти» URL: <https://document.vobu.ua/doc/14771>

15. Лист Міністерства освіти і науки України від 15.08.2023 №1/12132-23 «Щодо надання роз'яснень про комплектування спеціальних груп у закладах дошкільної освіти»
16. Лист Міністерства освіти і науки України від 30.07.2024 №1/13519-24 «Про особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання».
17. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами / методичні рекомендації / укладачі: Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ, УІРО, 2024, 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/sites/1/inkluzyvne-navchannya/2024/07/29/Otsinyuvannya.navch.dosyahn.uchniv.z.OOP-metodrekomendatsiyi-2024.pdf>
18. Прокопчук Н. В. Індивідуальна програма розвитку як механізм підтримки дитини з освітніми труднощами в закладі загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник / Н. Прокопчук. – Рівне : РОІППО, 2023. – 72 с.